

Helsinki üzenete

Alkotmányunk ünnepe egyben az új kenyér ünnepe, s nincs már messze a szüret sem. A jókívánságok a bort, búzát békességet fűzik egy láncra, s nem csengenek üresen ezek a szavak. Ha valamit megtanultunk az elmúlt években, akkor ez az: mi magunk vagyunk saját sorsunk, felemelkedésünk kovácsai, ám az, hogy mennyire, mennyi idő alatt, mekkora erőfeszítéssel érünk célt, elválaszthatatlanul összefügg azzal, ami a világban történik és történik.

Ünnepünk és egy évforduló megemlékezései vannak mögöttünk. A közelmúltban ünnepeltük a helsinki záróokmány aláírásának tizedik évfordulóját. Volt mire emlékezni: a Finlandia-palota élkoríves asztala mellett 1975. augusztus 1-én 33 európai ország, valamint az Egyesült Államok és Kanada képviselői írták alá azt a dokumentumot, amelyhez hasonló nem ismer a diplomácia történelme. Akiket az a szerencse ért, hogy az aláírásnál jelen lehettek — mint e sorok íróját —, s azok a százmilliók, akik ezt a tévé jóvoltából látták, érezték, hogy nagy pillanat szemtanúi, s hogy ott nemcsak aláírtak, hanem történelmet írtak...

Persze semmi sem olyan nehéz, mint a történelmet előre látni — ma sincs ehhez kristálygömbünk — és úgy tűnik, nemcsak a könyveknek, hanem az egyezményeknek is megvan a maguk sorsuk. Az aláírás, a finn fővárosban, azt remélte a legtöbb megfigyelő, hogy innen tovább visz az út az átfogó kelet-nyugati együttműködés felé. A dolgok ennél bonyolultabban alakultak: a történelem vargabetűt tett. A hetvenes évek végétől amerikai részről komoly teherpróbának tették ki Washington és Moszkva kapcsolatait. Am a kelet-nyugati kapcsolatok egészében korántsem „hültek le” olyan mértékben, mint a szovjet-amerikai viszony és ebben — éppen ebben — mutatkozott meg elsősorban a helsinki folyamat hosszútávú hatása. Jellemző volt az, hogy miközben a nemzetközi helyzet kiélezettebbé vált, miközben katonai síkon az Egyesült Államok szövetségesei többségét fel tudta sorakoztatni tervei mögé, — Európa nyugati felében is tért hódított felelős politikások között az a felismerés, hogy a béke megőrzése csak a kapcsolatok fenntartása révén lehetséges. Így állt elő ez a szokatlan, ellentmondásos jelenség: miközben a szélsőséges török tevékenysége miatt fokozódott a feszültség, folytatódott, sőt sokasodtak a kelet-nyugati találkozók.

Budapest mérlege a Helsinki óta eltelt tíz esztendőről világos és egyértelmű. Hazánk az európai folyamatoknak nem nézője, hanem aktív résztvevője. Magyarország — a többi szocialista országgal szorosan együttműködve

— jelentős erőfeszítéseket tett és tesz az enyhülési folyamat vivmányainak fenntartásáért, politikánk mindig kiszámítható volt és nem kelthetett senkiben sem kétséget, milyen javaslatok valóra váltásán dolgozunk. Abból indultunk ki, hogy ha a párbeszéd és a kontaktusok fontosak voltak a napfényes napokon, akkor még fontosabbak egy olyan időszakban, amikor a politikai meteorológia változékonyabb időt regisztrál és jelez előre, gyakoribb zivatarokkal. Magyar részről olyan párbeszédre törekedtünk, amely megegyezéshez vezet az egyenlőség, a kölcsönös előnyök alapján, a kölcsönös érdekek figyelembevételével. Budapest képviseelői különösen aktívan működtek közre olyan kezdeményezések kidolgozásában és támogatásában, amelyek Európában s annak határain túl a katonai szembenállást csökkentették.

Ma már ugyanis — épp az elmúlt időszak tanulságai alapján is — világos, hogy az enyhülési folyamatok csak akkor válhatnak tartóssá, végérvényessé és visszafordíthatatlanná, ha a katonai területre is kiterjed. És a szembenállás csökkentésének úgy kell történnie, hogy a nemzetközi erőegyensúly érintetlen maradjon. Ez a nemzetközi erőegyensúly korunk alapvető realitása, és elválaszthatatlan Európa leghosszabb békes időszakától. Az eltökéltség ennek az erőegyensúlynak megőrzésére, ez nemcsak a „lenni vagy nem lenni?” sorskérdése a szocialista országok számára, hanem egyszersmind alapja annak is, hogy biztosítani lehessen az egész emberiség túlélését. Am, nem mindegy, hogy ez az erőegyensúly milyen szinten, milyen áldozatok árán valósul meg. Hogy a fegyverzetek lehető legalacsonyabb szintjén jönlétre, a fegyverkezés új hulláma nélkül, vagy pedig egy olyan szinten, amely valósággal elszívja a népek alkotó energiáját. S azt például, hogy az úrfegyverkezés az utóbbi perspektívát tené reálissá, ali-ha lehet tagadni.

Számokkal persze nem mindent lehet érzékeltetni, de egyetmást azért tanúsítanak a számok is. A magyar kormány 1976 második felében, majd 1979-ben kezdeményezést tett, amelynek keretében tizenhét nyugat-európai állam, valamint az Egyesült Államok és Kanada kormányai-

nak diplomáciai úton javaslatokat nyújtott át. Ezek az indítványok a záróokmányban foglaltaknak a kétoldalú kapcsolatokba való „átültetésére” vonatkoztak. És ha nem is valamennyi indítvány, de ezek közül a legtöbb 1985-re megvalósult, része lett a kétoldalú kapcsolattrendszernek...

Talán nem alaptalan a feltételezés: *népünk nemzetközi presztízse, megbecsülése jut kifejezésre abban is, hogy most ősszel épp Budapesten rendezik meg az Európai Kulturális Fórumot. Házigazdaként is azok erőfeszítéseit pártfogoljuk, akik semmivel és senki által nem pótolható szerepet töltenek be az európai megértés elmélyítésében. Gyakran mondják: a fegyverek közt hallgatnak a művészek. Az Európai Kulturális Fórum az ellenkező célt szolgálja: hogy a művészek hangja szárnyaljon, és hogy a fegyverek hallgassanak továbbra is azon a kontinensen, ahol már annyi fegyverropogást, annyi halálhörgést hallottak, s ahol az elmúlt negyven év volt a leghosszabb, háború nélküli időszak.*

Egy évfordulóra visszatekintve Helsinki optimizmusa okot adó szimbólum is, a második világháború nyomán kialakult európai határok elfogadásának, a józan, az érdekeket kölcsönösen figyelembevevő kompromisszum lehetőségének a jelképe. Helsinki végső helye a történelemben attól függ, mennyire tudjuk kihasználni a békés egymás mellett élés jelenkorra kialakult kereteiben rejlő lehetőségeket, mennyire sikerül az eszűtműködés, a józan politika elemeit elfogadtatni Nyugaton is, sikerül-e korlátok között tartani a kétségtelenül meglevő veszélyeket. Ehhez napjainkban is csak egy út vezet: *kontinensünk és a világ realitásainak elfogadása, a háborús veszély elhárítását szolgáló kelet-nyugati párbeszéd fenntartása, minden vitás kérdés érdemi tárgyalások útján történő rendezése, az európai biztonsági és együttműködési folyamat továbbvitele.* Ez Helsinki üzenete. A történelem maga-magát nem ismétli, ám a példa tanulságos. Nem könnyű, de meg lehet találni a közös nyelvet még harmincöt állam közt is, hídak lehet verni olyan álláspontok közt is, amelyek áthidalhatatlanul távolinak tűnnek: a bizalom elengedhetetlen minimuma kell hozzá és a politikai szándék. Ez a jövő ígérete is, amelyre valamennyiünknek szüksége van, s amelynek valóra váltása mindannyiunktól függ. Saját magunk holnapjáról és holnaputánjáról is szó van, mint ahogy rajtunk is múlik, milyen lesz másoké. Korszakos feladataink végrehajtásához béke kell.

VAJDA PÉTER

Katona Judit

Hétköznapi óda

Ömlik a búzák meleg vére,
könny folyik árvák kenyerére,
a tarló koszorúkkal ékes
gyorsan issza a verítéket.

Fény istene, véd meg a földet,
enyhítsd éhét az éhezőknek.
Gép iramlík a mag szívének,
porrá zúzódik az élet.

Esők szárnya, erős, hatalmas,
az éhezők élni akarnak:
vedd el kínját gyermekeknek,
teljenek búzatárlók, vermek.

Nincsen számadó, úr a gazda:
kenyere sül piros-magasra,
naptól gyötört föld méhe hordta,
legyen áldott minden morzsa!

A közös sors szimbóluma

Új kenyér — maradt még ennek a két szónak a sugárzása? Egy mai fiatal, aki már abba a világba született bele, ahol a két-háromnapos vekniket az élelmiszerboltokból nagy tehertömegűen egyenesen a disznóhizlaldába szállítják, ahol a háztartások naponta vagonszám dobálják a maradék kenyeret a kukába; ahol virgocnc diákok sokszemlével futbaloznak órákózi szünetben, de ahol még tanár is kerül, aki szemébe parancsolja az el nem fogyasztott tízórait — az a mai fiatal vajon mit ért ezen a szón: kenyér? Érti egyáltalán, hogy ennek a szónak szótári értelmén túl is van jelentése?

Mert az én korosztályom fogalmi világában ez a szó: kenyér — kifejezhetetlenül többet jelent, mint az ugyanilyen nevű tápanyag, melyet kalóriaértéke, szénhidrátartalma, élvezetősége meghatároz. Én is olyan környezetben nőttem föl, ahol a búza termésének ez volt a neve: élet. „Vágják az életet”, „hordják az életet” — magát az élet szót többször hallottam aratás táján így, mint eredeti jelentésében.

Emlékszem, huszonkilenc őszén — egy nagyon keserves aratás után (előző télen a határban minden kifagyott) — nyolc-tíz búzaszem hozott haza a nagyapám, valahol az utcán szedte föl.

— Egy szem... egy kalász — mondta.

Rége volt. Rég elkerültem a falusi környezetből.

És nem először veszem észre, hogy átsiklik a szemem a napilapok első oldalára nyomuló mezőgazdasági híreken — nem érdekel. Természetesen eszünk valamit jövőre is. Cseng a kasza, arat a kombájn, nincs alkatrész, pereg a szem, ha nem igyekszünk — igen, ezek mind nagyon fontos dolgok, de végtére is: vannak, akik csinálják. Valamikor engem is megröböltak ezek a hetek, hónapok meg az elődeimet is. Minden számbavehető ősomnak ezentájt következett az esztendő legfontosabb próbatévé évada.

S itt olyasvalamit érzek, amit Illyés Gyula érezhetett, amikor letékintett a hajó szellős fedélzetéről a gépház poklában dolgozó fűtőkre: „Nem menekülhatsz”.

„A lét alakítja a tudatot” — száraz és makacs igazság. Észre sem vesszük, és mai létünk máris átalakította tegnapi tudatunkat: épp ellenkező reményekkel vizsgáljuk az eget, mint apáink és valamennyi ősrünk: szidjuk a hétfégi kirándulást elmosó esőt, szidjuk Medárdot, hetek múlhatnak, nem hiányoznék nekünk a felhő a tavaszi-nyári kéktiszta égről.

Eddigi életem négyötöd részét töltöttem városban, falura csak látogatásban járok. Az aratásról már olvasmányaim jutnak eszembe először: igen, némely szakíró szerint a kézi aratás a legnehezebb fizikai munka, napi öt-hatezer kalóriát fogyaszt; sem fehérje, sem szénhidrát nem pótolhat ennyit, csak az aránytalanul zsírbő étrend: zsír, zsír, zsír a kánikulai forróságban is. Ugy kell hozzákeresnem az olvasottakhoz a földeregő emlékképeket: a szentistváni Ináncsi Sándor bácsiról, az első kaszásról, akinek vizhatlanná zsírosodott inge derekában félliternyi izzadszág gyűlt össze, s ütemesen lötyögött minden kaszasuhintásra. Egy Holló nevű kaszásról, aki még ebédszünetben sem pihent, újságpapírfecnikre vadászott, mindet elolvasta. Tőle hallottam először a Szovjetunióról, tízéves korom táján. „Akárhogyan van, jobb ott a szegény népnek” — mondta valamilyen újsághírre konokul.

S az utolsó kaszás ugyanebből a bandából. Csontjára száradt, középkorú ember volt; ebédszünetben, míg a többiek főzték az öhomót, félrehúzódt lapos tarisznyájával. Vízbe áztatta a kővé száradt kenyeret, vereshagymát rácsált hozzá, hetekig. Kiszikádt, sovány emberke volt, mondom, minden zsirtartalék nélkül kezdett az aratáshoz. Nem tudtam még akkor, mi a kalória. Tudósok, orvosok, biológusok magyaráztak meg, hogyan telt ki napi ötezer kalória — kenyérből és vereshagymából!

Persze másképpen esik az aratás a kombájn nyergében, tudom én. Valamennyire még a mai kaszásoknak is másképpen esik; hihetetlenül messze kerülünk országos átlagban a vízben áztatott kenyértől és a vereshagymától — még az átlagot rontó nehéz esetekben is eljutottunk legalább a kenyér-szalonnáig. És ma már a kenyér sem olyan egyetlen szimbóluma az életnek, mint annak idején, amikor minden morzsáját meg kellett pécslüni.

Rendben van: ma lánykenyeret eszik az ország. Hellyel-közzel már a reggeli süstést nem szívesen viszik a délutáni vásárlók. Az is rendben van, hogy csökkent a kenyérfogyasztásunk. Statisztikusok az életszínvonal mércéjének tekintik a kenyérfogyasztás alakulását: egy határig nő — amíg maga a jóllakás a gond — azon túl pedig csökken. Az anyagi jólét, a magasabb színvonalú, sokoldalú, egészségesebb táplálkozást a kenyérfeljadag csökkenése is jelzi.

A — viszonylagos — bőség kosarából tehát ki-ki a frisebb kenyeret választja, s az elkerülhetetlen maradék majd ömlesztett rakomány lesz a hizlaldákba induló teherautókon.

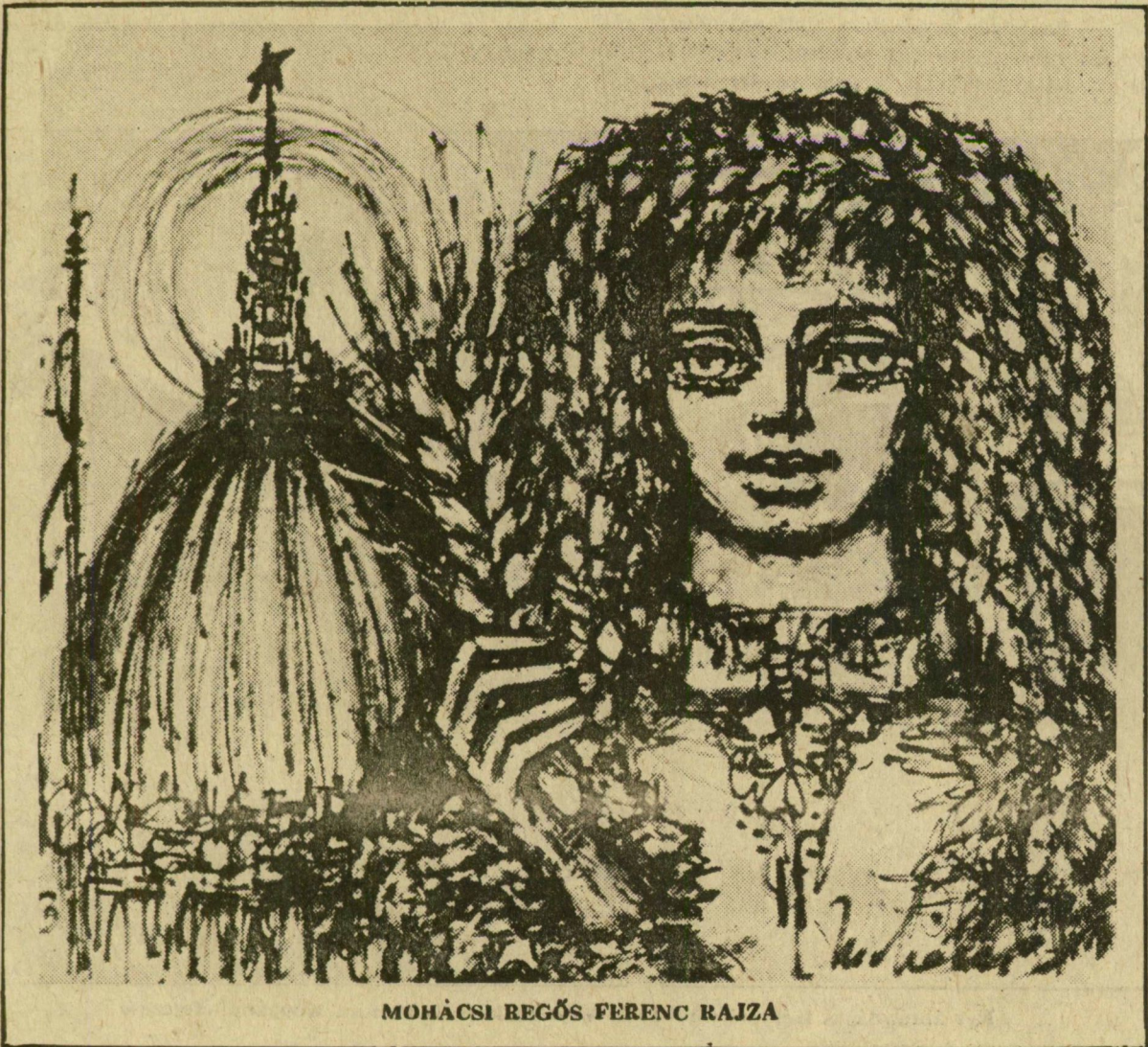
De.

Vajon a gyerekeink ismerik-e azt a furcsa szorongást, amely minket elfog, ha a szemetes küliben félbe vágott kenyéret látunk? Beléjük neveltük mi azt az érzést, melyet egy egész életre belénk nevel a szülői ház? Ismerik egyáltalán a poscsékolás főbenjáró bűnét, ezt az évszázadok során ösztönne vált büntudatot? Vagy a szocializmusban ezt már végleg nélkülözhetjük?

No igen, ezekben a kérdésekben a kenyér ugyanaz a szimbólum ami volt, az összetartozók életének, közös sorsának nagy szimbóluma.

Ami azok szemében volt, akik még ma is, ha leejtenek egy darabot, óvatosan és bocsánatkérően lefújják róla a port.

FEKETE GYULA

MOHÁCSI REGÓS FERENC RAJZA